

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΚΕΡΔΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

ὑπὸ Γ. ΠΟΠΟΛΑΝΟΥ

Ὁ μελετῶν ἐπισταμένως τὴν ἱστορίαν τῶν κοινωνικῶν ἰδεῶν κατὰ τοὺς π.Χ. χρόνους ἴσταται ἐκπληκτος πρὸ τῆς ἐκτάσεως τοῦ κοινωνικοῦ πνεύματος τῆς Βίβλου.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος ἀναπτυχθεῖσα ἀξιοθαύμαστος ἐπίδοσις τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν, ἐμπόριον, συγκοινωνίας, τὴν οἰκονομίαν τῶν φυσικῶν προϊόντων διαδέχεται ἡ ὅλως νέας σχέσεις δημιουργοῦσα οἰκονομία χρήματος.

Ἡ ἐπὶ τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου ἐδραζομένη σοφὴ οἰκονομικο-κοινωνικὴ πολιτικὴ τῆς ἀκμαίας μεσαίας τάξεως, ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτάρκειαν τῆς Χώρας καὶ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς κοινωνικῆς ἰσορροπίας, παρεμερίσθη πολλάκις, οὐδέποτε ὅμως δι' αἱματηρῶν κινήματων οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς φύσεως.

Τοῦτο ἀσφαλῶς πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἰσραηλιτικῆς Θρησκείας, ἥτις ἐνεφορεῖτο ἐξ ἀκμαίου καὶ γνησίως κοινωνικοῦ πνεύματος.

Ἀκόμῃ καὶ ἡ παρὰ τοῦ Ἱερατείου θεσπισθεῖσα σεισάχθεια ἐξ ἀφορμῆς παραπόνων τῶν πτωχῶν καὶ τῆς τότε κρατούσης Ἑλληνοφίλου ἱερατικῆς ἀριστοκρατίας ἐπεβλήθη κατὰ εἰρηνικὸν τρόπον.

Ὡς κοινωνικὸν ἰδανικὸν ἰσχύει : «Μηδεὶς ἔστω ἐν ὑμῖν ἐνδεής». Ἡ ἰδιοκτησία προστατεύεται ἐν τῷ δεκαλόγῳ διὰ τοῦ «Οὐ κλέψεις», ἡ δὲ ἐργασία εἶναι ἡ μεγίστη τιμὴ ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ, ὡς τοῦτο διαπιστοῦται ἐκ τῶν πολυαριθμῶν προτροπῶν καὶ ἐγκωμίων αὐτῆς πρὸς τὴν ἐργασίαν : «ἐν ἰδρώτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου» καὶ «ἐξ ἡμέρας ἐργᾶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου» τὴν δὲ ζ' ἡμέραν ὡς ἀναπαυόμενος «ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ».

Ἀληθινὰ βαθυστόχαστος κοινωνικὸς θεσμὸς ἀπὸ ἀπόψεως θρησκευτικῆς ἀλλὰ ἐξάρσεως καὶ ὑπερτιμήσεως τῆς ἐργασίας καὶ αὐτῆς ἀκόμῃ τῆς λατρείας, ἥτις ἀποτελεῖ ἰδιάζον γνῶρισμα ὠρισμένων νεωτέρων κοινωνικῶν κατευθύνσεων.

Προτάσσεται, ὅμως πάντων ἐν τῇ Βίβλῳ ἡ Δικαιοσύνη ἥτις παραλλήλως πρὸς τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὸ Ἐλεος ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ κοι-

νωνικοῦ οἰκοδομήματος: «Δικαιοσύνην μάθετε, οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς». «Πᾶς ὃς οὐ μὴ μάθῃ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλήθειαν οὐ μὴ ποιήσῃ».

Τὸ ἔλεος μάλιστα συνιστᾶται, ἵνα ἐκτείνεται καὶ μέχρις ἐχθρῶν: ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου ψώνειζε αὐτόν, ἐὰν διψᾷ πότιζε αὐτόν... ὁ δὲ Κύριος ἀνταπιδώσει σοι ἀγαθὰ.

Τοιαύτην ὑπὲρ ἀπροστατεύτων καὶ ἀδυνάτων στοργὴν καὶ μέριμναν ἐπιδεικνύει ἡ Βίβλος, ἀνάλογον τῆς ὁποίας οὐδαμοῦ τοῦ ἀρχαίου κόσμου συναντῶμεν. Πρὸς ὁρθὴν δὲ ἐκτίμησιν τῶν τότε κοινωνικῶν ἀντιλήψεων εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναφερθῇ ἡ ἀθλία κατάστασις τῶν δούλων εἰς ἀπάσας τὰς ἀρχαίας κοινωνίας, ὅπου ὁ θεσμὸς τῆς δουλείας, ἐλλείψει ἰδίᾳς τάξεως ἐργατῶν, δούλος ἐθεωρεῖτο ὡς «res» πρᾶγμα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ Ἰσραὴλ ὅπου ἡ κοινωνικὴ θέσις αὐτοῦ ἦτο κατὰ πολὺ καλυτέρα τῆς ἐν τῷ εἰδολολατρικῷ κόσμῳ, καλυτέρα ἀκόμη, ἴσως καὶ ἐργατῶν συγγενῶν κοινωνιῶν.

Τοῦτο ὠφείλετο ἴσως εἰς τὴν πίστιν τῆς Ἰσραηλιτικῆς κοινωνίας, ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Μωσαϊκὸς Νόμος ἀπῆτει αὐστηράν δικαιοσύνην πρὸς τοὺς μισθωτοὺς δούλους ὑπὸ τῶν κυρίων αὐτῶν. «Οὐ μὴ κοιμηθῇσεται ὁ μισθὸς τῶν μισθωτῶν σου παρὰ σοὶ ἕως τὸ πρῶτον».

Διὰ τῶν θεσμῶν τῶν ἐτίθετο φραγμὸς εἰς τὴν ὑπέρμετρον ἀπληστίαν τῶν πλουσίων καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἰδιοκτησίαν, προλαμβανομένης οὕτω τῆς πενίας, καλλιεργούμενων παραλλήλως σπουδαίων κοινωνικῶν ἀρετῶν, ὥπως ἦτο ἡ ὀλιγάρκεια καὶ μάλιστα φιλαδελφία.

Ἦτο δὲ αὕτη τόσων προηγμένη ὥστε ἀπηγορεύετο ἡ εἴσοδος τοῦ δαυειστοῦ εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὀφειλέτου πρὸς λῆψιν τοῦ ἐνεχέου.

Ἡ περιγραφὴ τῆς ἰδανικῆς κοινωνίας τῆς μεσσιακῆς ἐποχῆς εἶναι ἀφθάστου κάλλους, οὐδενὸς δὲ ζωγράφου χρωστήρ καὶ οὐδενὸς ποιητοῦ μούσα δύναται νὰ φθάσῃ, τὰς μεγαλειώδεις καὶ νηφαλίους πτήσεις αὐτῆς. Καὶ τοῦτο διότι τὸ κυριώτερον γνώρισμα τῆς ἰδανικῆς ἐκείνης κοινωνίας ἦτο ἡ Εἰρήνη, τ.ἔ., ἡ Κοινωνικὴ Εἰρήνη.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ δι' εὐνόητους λόγους νὰ πηδήσωμεν εἰς τὸν 18ον αἰῶνα καὶ ἰδίως εἰς τὸν Τύννεν. (Johann Heinrich von Thünen).

Οὗτος ἐγεννήθη τὸ 1783. Γόνος παλαιᾶς οἰκογενείας γεωκτημόνων, εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν ἐφοίτησεν εἰς τὴν λεγομένην ἄνωτέραν Σχολὴν τοῦ Jever Ἀπὸ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας του ἐθαυμάσθη ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ φρονήματός του καὶ ἡ κλίσις του εἰς τὰ μαθηματικά.

Εἰς ἓνα ταξίδι εἰς Μεκλεμβούργον τῷ 1804 ἐγνωρίσθη μὲ τὴν Ἑλένην Μπερλίν, τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθη. Πωλήσας τὸ πατρικὸν του κτῆμα ἐγκατεστάθη εἰς Μεκλεμβούργον τῷ 1806, ὅπου ἠγόρασε μεγάλο κτῆμα, τὸ ὁποῖον

ἐφιλοδόξησε νὰ μεταβάλλῃ εἰς ὑποδειγματικὸν βάσει τῶν γνώσεων, τῆς πείρας καὶ τῆς βαθείας παρατηρητικότητός του καὶ τῶν διαρκῶς αὐξανομένων ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ μαθηματικῶν γνώσεών του.

Εἰδικώτερον ἀπασχόλησε τὸν Τύννεν τὸ ζήτημα τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ. «Πάντοτε λέγει, μὲ ἀπασχόλησε τὸ ζήτημα». Αὐτὸς ὁ μικρὸς μισθὸς ποὺ πέρνουν οἱ ἐργάτες, εἶναι φυσικὸς, εἶναι ἀποτέλεσμα συνεταιρισμοῦ ἐκ μέρους τῶν κεφαλαιούχων; ποῖος ὁ νόμος, καθ' ὃ γίνεται ἡ κατανομή τοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας μεταξὺ ἐργατῶν κεφαλαιούχων καὶ γαιοκτημόνων; Ἡ ἔρευνα τοῦ Νόμου τούτου δὲν ἔχει μόνον οἰκονομικὸν ἐνδιαφέρον, ἀλλ' ἔχει καὶ σοβαρὰν ἠθικὴν σημασίαν. Δύναται τις νὰ ἐξηγήσῃ τὴν θέλησιν νὰ πρᾶττει τιμῶς τὸ καθῆκον του καὶ ὅμως δύναται ν' ἀδικῇ, ὅταν δὲν γνωρίζει τί εἶναι τὸ καθῆκον τοῦτο. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ τί εἶναι τὸ πρὸς τοὺς ἐργάτας καθῆκον, τί ἀνήκει εἰς τὸν ἐργάτην ὡς μισθός, ποῖαι ἀπαιτήσεις τοῦ ἐργάτου δέον ν' ἀποκρουσθῶν ὡς ἄδικοι. Εἰς ὅλα αὐτὰ κρατεῖ ἡ αὐθαίρεσις καὶ ὁ καθένας δέχεται ὅ,τι τοῦ εἶναι εὐχάριστον, διότι καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη οὐδεμίαν ἄλλην ἐξήγησιν δίδει πλὴν ταύτης, ὅτι δηλαδὴ τὸ ὕψος τοῦ ἐργατικοῦ μισθοῦ καθορίζεται ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν ἐργατῶν καὶ ἐκ τῆς σχέσεως μεταξὺ προσφορᾶς καὶ ζητήσεως, ὅπερ σημαίνει, ὅτι ὅ,τι γίνεται εἶναι καὶ ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου. Δέχεται βεβαίως ἡ ἐπιστήμη, ὅτι εἰς τὸν ἐργάτην ἀνήκει τὸ ἀπαραίτητον διὰ τὴν ζωὴν του καὶ τὴν ἀναπαγωγὴν τῆς ἐργατικῆς ἱκανότητός του, ἔπερ καὶ τὸν φυσικὸν μισθὸν ἀποτελεῖ, ἱκανοποιουμένων οὕτω τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἐφ' ὅσον ὁ ἐργάτης δὲν ὑποφέρει ἡ γνῶσις καθεύδει. Ὅταν οὗτος πάσχει ἀνακύπτουν τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα, ἀλλ' ἡ αἰτία τῶν δεινῶν δὲν ἐξαλείφεται.

Πάντοτε εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν «πῶς ὁ χωρισμὸς τοῦ ἐργάτου ἀπὸ τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας του ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ», δι' αὐτὸ ἔλεγε : ἔπραξα τὸ καθῆκον μου. Προσεπάθησα εἰς τοὺς ἐργάτας μου νὰ δώσω τὸν φυσικὸν μισθόν, ὅχι μόνον τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ζωάρκειαν, ἀλλὰ σὺν τούτοις καὶ τὸ ἀνάλογον μέρος ἐκ τοῦ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ κατωτάτου τούτου μισθοῦ προϊόντος τῆς ἐργασίας των κατὰ τὸν μαθηματικὸν τύπον Var, ὥστε οἱ ἐργάτες οὗτοι καὶ τὴν οἰκογένειάν τους νὰ διαθρέψουν καὶ κεφάλαια ν' ἀποκτήσουν καὶ οὕτω γίνω παράδειγμα εἰς τοὺς γείτονάς μου.

Τὸν τελευταῖον καιρὸν, εἶπεν εἰς τοὺς ἐπιχειρηματικοὺς κύκλους, συζητεῖται ὁλονὲν καὶ συχνότερον ἡ συμμετοχὴ τοῦ ἐργάτου εἰς τὸ κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως. Παρὰ ταῦτα δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ, ὅτι τὸ θέμα εἶναι ἀπλοῦν. Ἐνδεικτικὸν τούτου εἶναι ἡ στενὴ ἐπαφὴ μετὰ τῶν Ἀμερικανικῶν οἰκονομολογικῶν κύκλων, οἱ ὅποιοι φιλοδοξοῦν νὰ μεταφυτεύσουν τὰς ἰδικὰς των ἀντιλήψεις καὶ εἰς τὴν χώραν μας. Κατὰ δὲ τὰς εἰς Μπάντεν-Μπάντεν μακρὰς συζητήσεις μετ' αὐτῶν δὲν κατελήξαμεν εἰς συγκεκριμένην λύσιν. Πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν ἀνωτέρω προσθέτομεν ὅτι ἡ Ὁμοσπονδιακὴ Ἐνῶσις τῶν Ἐργοδοτικῶν

Συνδέσμων, ἡ ὁποία πρὸ ὀλίγων ἐβδομάδων ἐνήργησεν εὐρυτάτην ἔρευναν, θέσασα πρὸς τοῦτο καὶ σχετικὸν ἐρωτηματολόγιον εἰς 300 μεγάλας ἐπιχειρήσεις διαφόρων κλάδων, διὰ νὰ σχηματίσῃ ἀντικειμενικὴν ἀντίληψιν ἐπὶ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ κέρδος δὲν ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν τῆς, διότι κατὰ τὴν ἔρευναν ταύτην διεπιστώθη ὅτι διὰ τὴν συνήθη οἰκονομικὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ ἐμπορικὸν κέρδος 17 ἐπιχειρήσεις ἀπήντησαν καταφατικῶς καὶ ἄνευ ἐπιφυλάξεως, 19 μόνον ὑπὸ ἐπιφύλαξιν, ἐνῶ 124 ὑπὸ ὠρισμένους περιορισμούς ἔλαβον ἀρνητικὴν θέσιν, 140 δὲ ἀπεδοκίμασαν ἀνεπιφυλάκτως τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ κέρδος.

Ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ συμμετοχῆς εἰς τὸ κέρδος ὑπὸ τὴν κυρίως ἔννοιαν, δηλαδὴ οὐχὶ περὶ οἰουδήποτε συστήματος προσθέτων ἀμοιβῶν—Prim—ὀφείλομεν ὡς ἐπιχειρηματίαι νὰ καθορίσωμεν ποῖον κέρδος δέον νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς βάσις πρὸς ἐκχώρησιν εἰς τὸ προσωπικόν. Ἦδη εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο περιπίπτομεν ἀμέσως εἰς κυκεῶνα τῶν οἰκονομικῶν ὑπολογισμῶν. Δὲν προδίδω βεβαίως κανένα μυστικόν, ἀν ἰσχυρισθῶ, ὅτι εἶναι μὲν πολὺ ἀπλοῦν πρᾶγμα ἡ ἐξεύρεσις ἐνός κέρδους, ἀλλ' ὅτι ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς δυσκολυτέρας προσπαθείας ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ἀληθοῦς κέρδους. Ὅτι τὸ κέρδος εἶναι τὸ πλεόνασμα μεταξὺ ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἐνός δεδομένου χρονικοῦ διαστήματος, ἢ τὸ πλεόνασμα τῆς καθαρᾶς περιουσίας κατὰ τὸ διάστημα μεταξὺ δύο ἰσολογισμῶν, αὐτὸ εἶναι τὸ γενικῶς παραδεδεγμένον.

Ἄν αἱ δαπάναι ὁμῶς πρέπει νὰ ὑπολογισθοῦν μὲ τὴν τιμὴν τῆς ἀγορᾶς εἰς τὴν τιμὴν τῆς ἡμέρας (ἐνταῦθα τῆς καταναλώσεως ἢ τοῦ χρονικοῦ ὅριου ὑπολογισμοῦ) ἢ μὲ τὴν τιμὴν τῆς ἐκ νέου προμηθείας—κτῆσεως—ἡσυχολήθησαν γενεαὶ εἰδικῶν ἐπιστημόνων, χωρὶς νὰ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν διαφορῶν σχετικῶν θεωριῶν.

Ὅμοια προβλήματα παρουσιάζονται φυσικὰ καὶ διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἀξίας τῶν διαφορῶν περιουσιακῶν στοιχείων, κινητῶν καὶ ἀκινήτων καὶ διὰ τὴν μέθοδον τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς ἀποσβέσεως, τόσον ὅσον ἀφορᾷ τὸ κινδύλιον τῆς ἀποσβενομένης ἀξίας, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ ποσὰ ἀποσβέσεως.

Θὰ ἔπρεπε ἰδιαιτέρως νὰ τονισθῇ, ὅτι καὶ παρὰ ταῖς συντεχνίας ἐπικρατοῦν ἀσαφεῖς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ ὅψους κατανομῆς τῶν κερδῶν εἰς διαφόρους ἐπιχειρήσεις.

Τὸ ποσὸν εἶναι δύσκολον νὰ φθάσῃ εἰς μίαν συγκεκριμένην σχέσιν μεταξὺ τῆς ἐργατικῆς ἀποδόσεως καὶ τοῦ ὀλιγοῦ κέρδους. Εἰς γενομένην δὲ ἔρευναν εἰς 76 Οἴκους τῶν Η.Π. ἀπέδωκε τὰς ἀκολούθους δυνατότητας ἐρμηνεύσεως:

1ον. Δὲν διανέμεται οὐδὲν σταθερὸν ποσοστὸν τοῦ καθαρῶ κέρδους.

2ον. Διανέμεται ὀλιγώτερον τοῦ 10% τοῦ καθαρῶ κέρδους.

3ον. Διανέμεται 10-25% τοῦ καθαρῶ κέρδους.

4ον. 25-50% τοῦ καθαρῶ κέρδους.

5ον. Διανέμεται τὸ ὀλικὸν κέρδος μετ' ἀφαίρεσιν 5% ὑπὲρ τοῦ κεφαλαίου.

δον. Διανέμεται τὸ ὀλικὸν κέρδος, μετ' ἀφαίρεσιν 10 % ὑπὲρ τοῦ κεφαλαίου.

7ον. Ἀποσύρεται ἓνα ὠρισμένον ποσοστὸν ἐκ τοῦ μερισματικοῦ ὑπολείμματος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶναι καταφανὲς ἡ δυσκολία τοῦ ὁρθοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ πρωταρχικοῦ ὀλικοῦ κέρδους — ὁ Schmalenhach νομίζει, ὅτι τοῦτο δύναται νὰ ἐξευρεθῇ ἀναντιρρήτως μόνον ὡς ὁ λ ι κ ὸ ν ἦτοι ὡς οὐχὶ περιοδικὸν κέρδος—. Εἶναι ἀκόμη σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχῃ τις διὰ τῆς ἀναλύσεως τοῦ κέρδους μίαν ὑπολογιστικῶς ἀπρόσβλητον ἐρμηνείαν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κέρδους κατὰ τὴν αἰτιότητά του. Δὲν δύναται τις ἐνταῦθα ν' ἀποφύγῃ τὴν ὑπόνοιαν ὅτι τὸ κέρδος εἰς περιστάσεις πλήρους συναγωνισμοῦ, ἐξαρτᾶται ἐξ ἀναριθμῶν παραγόντων.

Ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω καὶ οἱ ἐργαζόμενοι ὀφείλουν νὰ συμμετέχουν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ, ἵνα δημιουργεῖται μία ἑμμεσος συμμετοχὴ κέρδους, βασιζομένη εἰς μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν ἀπάντων τῶν ἐργαζομένων.

Ἡ γνώμη μου εἶναι, ὅτι θὰ ἡδυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν ἀφειδῶς παροχὰς (primes), ποσοστά, ὡς καὶ ὅλα τὰ ἀπὸ περιπτώσεως εἰς περίπτωσιν ἐπιβαλλόμενα διάφορα παρορμητικὰ τῆς ἀποδόσεως — παροχαὶ δι' ἐξοικονόμησιν ὑλικῶ ἐξ ἀπορριμάτων, παρυχὰς δι' ἐπωφελεῖς ὀργανωτικὰς καὶ λειτουργικὰς προτάσεις κλπ.

Εὐνόητον τυγχάνει, ὅτι τὸ σύστημα ἐκτάκτων παροχῶν δέον νὰ ἐξετάζηται πρὸς τὴν ὅλην οἰκονομικὴν διάρθρωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τῆς εἰδικῆς μορφῆς μιᾶς ἐκάστης ἐπιχειρήσεως, δεδομένου ὅτι πλεῖσται ἐξ αὐτῶν δὲν ἔχουσιν ὀργανωθῆ ὀρθολογιστικῶς καὶ δὲν τηροῦν φύλλα ἀπολογιστικὰ ἐνὸς ἐκάστου τοῦ παρ' αὐτῶν ἐκτελουμένου ἔργου.

Ἀφ' ἐτέρου μόνον ἐν μικρὸν μέρος τῶν παντοίων δαπανῶν δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς αὐστηρὰς διατάξεις ἐλέγχου (ἀμοιβαὶ γενικῶν ἐξόδων, ἐνδεχομένως ἐργασίαι κατὰ μίμησιν, βοηθητικὰ ὑλικά κινήσεως, ρεῦμα, κατανάλωσις καυσίμων κλπ.) οὐχὶ ὁμως ἀποσβέσεις, φόροι, τόκοι, ἐνοίκια, αὐξήσεις μισθοῦ κλπ.

Ἀκόμη καὶ διὰ τὰ διατιθέμενα ὑλικά ἐν τῇ ἐπιχειρήσει, προσθέτει ὁ ὁμιλητής, ἀπέφυγα μέχρι τοῦδε νὰ εἰσαγάγω εἰς τὴν ὀργάνωσίν μου παροχὰς φειδοῦς, διότι ὁ κίνδυνος τῆς χειροτερέσεως τῆς ποιότητος ἢ τῆς αὐξήσεως τοῦ χρόνου κατασκευῆς συνετεῖα ἀποφυγῆς χρησιμοποίησεως ἀκριβῶν ὑλικῶν κινήσεως, ἐργαλείων ἢ μηχανημάτων εἶναι πολὺ μέγας.

Θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ, ὅτι δὲν ἦτο ἡ ὁμιλία ποὺ ἐκράτει ἀδιάπτωτον τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀκροατῶν, ἀλλὰ ἡ ἀκολουθήσασα διαλογικὴ συζήτησις μεταξὺ ἐργοστασιαρχῶν, οἰκονομολόγων, Καθηγητῶν ἀνωτάτων Σχολῶν, π.χ. ὁ παριστάμενος ἐκ τῆς δυναστείας τῆς οἰκογενείας V. Siemens, τοῦ ὁποίου αἱ ἀνθρωπιστικαὶ ἀντιλήψεις εἶναι πασίγνωστοι ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἐξωτερικῷ

εἶπεν ὅτι ἡ δυσκολία τοῦ ζητήματος ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι συχνάκις κατὰ τὸ παρελθὸν ἡ Χώρα του ἀντιμετώπισε καὶ μεγάλας ἀντιξοότητας πολιτικὰς καὶ οἰκονομικὰς, ἐφ' ὅσον δὲ ἡ ἐπιχειρήσις εἶχε κέρδη ἢ ἐξεύρεσις τρόπου ἱκανοποιήσεως τοῦ ἐργάτου ἦτο εὐχερὲς, ὅταν ὁμοῦς εἶχε ζημίας ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος. Οὕτω διεπιστώθη ὅτι ὁ ἐργάτης θέλει νὰ συμμετέχῃ μόνον εἰς τὰ κέρδη, εἰς δὲ τὰς ζημίας νὰ νίπτῃ τὰς χεῖρας.

Συμπέρασμα. Λόγω τῆς ἀφαντάστου ἐκτάσεως τῶν καταστροφῶν ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῆς σκληρᾶς ἀνάγκης στενῆς συνεργασίας ἐργοδότης καὶ ἐργάτου, εὐρέθησαν ἱκανοποιητικαὶ λύσεις συμβιβάζόμεναι πρὸς τὰς εἰδικὰς συνθήκας τῆς Γερμανίας, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσαν ὡς ἀφετηρία νέου ἐργατικοῦ δικαίου χωρὶς νὰ παρορθοῦν καὶ αἱ ἀντιλήψεις τῶν Ἀμερικανῶν.

Ἄλλαι χώραι αἱ ὁποῖαι δὲν ἐδοκιμάσθησαν ὅσον ἡ Γερμανία, π.χ. ἡ Γαλλία προσπαθοῦν νὰ τοποθετήσουν τὸ θέμα ἐπὶ τεχνοοικονομικοῦ βάθρου. Τὴν ἀποψιν ταύτην υἱοθετοῦν φαίνεται καὶ οἱ Ἑλβετοὶ ἐργοδοταί, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦ συνδικάτου των ἐκυκλοφόρησαν ἓνα χρήσιμον βιβλιαράκι ὑπὸ τὸν τίτλον «la Prime et l'Entreprise». Τοῦτο ἔχει συμπεπυκνωμένην ὕλην ἐξ ἧς ἐσταχυολόγησα ἐνδιαφέροντα σημεῖα.

Τὸ ὑπερτίμημα ἀποδόσεως, γράφει, εἶναι μία νέα μορφή τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας. Ὁ ρόλος του συνίσταται εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ αἰσθητὸν εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς ἰδίας ἐπιχειρήσεως τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τοῦ ἔργου, εἰς τὸ ὅποιον ταῦτα συνεργάζονται. Ὁ προϊστάμενος τῆς ἐπιχειρήσεως θὰ θέσῃ εἰς αὐτὸν ἀρχὰ ἢ γρήγορα, ἐρωτήματα ὅπως αὐτά : «Διὰτί αὕτῃ ἡ ὀργάνωσις εἶναι τόσον λεπτολύγος καὶ τόσον ἐκτεταμένη ; Διὰτί αὕτῃ ἡ τεραστία ἐπένδους κεφαλαίων ; Ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς δραστηριότητος αὐτῆς ; Διὰ νὰ μιμηθῶμεν τὴν γειτονικὴν ἐπιχείρησιν, διὰ νὰ εὐρεθῶμεν «ἐντὺς τῆς κινήσεως» ἢ πράγματι διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ ἡ ἐπιχείρησίς μου τὸν σκοπὸν, ὅστις εἶναι ἐνδεδειγμένος δι' αὐτήν ;»

Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἐπιχειρήσεως δὲν εἶναι ἡ ἀπόδοσις. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιχειρήσεως δὲν πραγματοποιεῖται ἐπειδὴ ἐφηρμόσαμεν μίαν ἐπιστημονικὴν μέθοδον τύπου εὐρωπαϊκοῦ ἢ ἀμερικανικοῦ ἢ εἰσηγάγουμεν τὴν ἔννοιαν τῶν μικροκινήσεων εἰς τὸ ἐργοστάσιόν μας. Οὔτε καὶ τὸ ὅτι συνεστήσαμεν αὐτόνομα συνεργεῖα καὶ ἡναγκάσαμεν τὸ προσωπικὸν ἐνὸς μικροῦ τμήματος νὰ παίξῃ καλῶς τὸν ἰδιαίτερόν του ρόλον, σημαίνει ὅτι ἐλάβομεν ὅσον ἔπρεπε ὑπ' ὄψιν τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ὅπως οἱ μισθοὶ τῆς ἀποδόσεως, οὕτω καὶ ἡ συνεργατικὴ ἀμοιβὴ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα πρόβλημα ἐπιστημονικῆς ὁργανώσεως τῆς ἐργασίας. Ὅμοίως, οὔτε καὶ ἡ ἐνθάρρυνσις πρὸς πραγματοποίησιν μερικῶν οἰκονομιῶν, εἶναι ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τῆς ἐπιχειρήσεως. Μήπως, ἐξ ἄλλου, ὁ μόνος σκοπὸς τῆς ὑπάρξεώς της εἶναι νὰ πραγματοποιήσῃ κύκλον ἐργασιῶν ἢ ἓνα σημαντικὸν κέρδος ; Ὁχι, σκοπὸς της εἶναι νὰ παραγάγῃ ἓνα

ἐμπόρευμα καὶ νὰ τὸ ἀνταλλάξῃ, νὰ προκαλέσῃ παραγωγὴν συμπληρωματικοῦ πλούτου χρησίμου καὶ εὐεργετικοῦ.

Ὁ θεσμὸς τοῦ ὑπερτιμήματος ἀποδόσεως εἶναι ἡ εὐκαιρία νὰ καθορισθῇ ὁ σκοπὸς τῆς παραγωγῆς καὶ νὰ γίνῃ οὗτος ὁ συνεκτικὸς κρίκος τοῦ συνόλου τοῦ προσωπικοῦ.

Οἱ προϊστάμενοι τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ τ' ἀνώτερα στελέχη ἀπορροφοῦνται τελείως ὑπὸ τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ δυσκολεύονται νὰ δεσπόσουν τοῦ προβλήματός των. Κατὰ μείζονα λόγον οἱ ἐκτελεσταὶ καὶ τὰ κατώτερα στελέχη, κρατῶνται, οὐχὶ θεληματικῶς, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς τελικῆς ἐννοίας ὅλης αὐτῆς τῆς δραστηριότητος τὴν ὁποίαν ἐπιδεικνύουν ἀπὸ πρῶτας μέχρι ἐσπέρας εἰς τὰ Ἔργαστήρια καὶ τὰ Γραφεῖα. Ὁ θεσμὸς τοῦ ὑπερτιμήματος ἀποδόσεως εἶναι λοιπὸν μία εὐκαιρία διὰ τοὺς προϊσταμένους νὰ καθορίζουν τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεως τῆς δραστηριότητος τὴν ὁποίαν κατευθύνουν. Τὸ ὑπερτίμημα ἀποδόσεως ὀφείλει νὰ παρέξῃ ἐνδιαφέρον εἰς τὸ προσωπικὸν δι' ἓνα στοιχεῖον τῆς ζωῆς τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸν τοῦ σκοποῦ τῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς τῆς δραστηριότητος.

Ἡ πρώτη διδασχὴ, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὁ συμμετέχων εἰς τὴν ζωὴν μιᾶς ἐπιχειρήσεως, εἶναι ἡ τῆς συλλογικῆς εὐθύνης. Ὅταν οἱ ἄριστοι κλείωνται εἰς τὰ ὑπερέχοντα προσόντα των καὶ θέλουν νὰ κρατήσουν αὐτὰ διὰ τὸν ἑαυτὸν των, σκεπτόμενοι ἐπὶ πλέον ὅτι αὐτὴ ἡ ὑπεροχὴ των δύναται νὰ τοῖς ἐξασφαλίσῃ ἀνώτερα ἐπίπεδα, συμπεριφέρονται ὅπως τὸ ὕγρὸν ποῦ θὰ ἤρνεϊτο νὰ συμμορφωθῇ μὲ τὴν ἀρχὴν τῶν συγκοινωνούντων ἀγγείων. Ὑπάρχει, παρὰ τὴν θέλησίν μας, μία ἐπικοινωνία μεταξὺ ὅλων τῶν διαφόρων στοιχείων τῆς κοινωνίας. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐμποδίσωμεν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἶναι ὀλιγώτερον ἐργατικοί, ἀπὸ τοῦ νὰ καθυστερήσουν τὴν παραγωγὴν, ἢ ἐκείνους οἱ ὅποιοι εἶναι ὀλιγώτερον τίμιοι ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποβιβάσουν τὴν στάθμην τῆς γενικῆς ἠθικῆς. Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν ὑφίσταται τὰς συνεπειὰς ἐκείνου ποῦ πράττουν καὶ ποῦ εἶναι οἱ ἄλλοι, ἀκόμη καὶ ὅταν τοῦτο δὲν συμφωνῇ μὲ τὸν τρόπον ἐνεργείας ἢ ὑπάρξεώς των. Οἱ ἄριστοι δὲν ἐπικαλοῦνται ἄλλα τι εἰμὴ μόνον τὸ ὅτι εἶναι καλλίτεροι, ἵνα ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἀνυψῶνται ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἢ γενικὴ στάθμη. Μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξαφανίσουν τοὺς ὀλιγώτερον καλοὺς, ὀφείλουν ἀναγκαιῶς νὰ τοὺς ἀνεχθοῦν. Εἰς ὅλην τὴν κοινωνίαν ὑπάρχει ἀλληλεγγύη, μία συνολικὴ εὐθύνη τοιαύτη, ὥστε οἱ καλοὶ νὰ πληρώνουν διὰ τοὺς κακοὺς καὶ οἱ πλέον δραστήριοι νὰ ἐξοδεύουν δυνάμεις διὰ τοὺς πλέον ὀκνηροὺς.

Τὸ καθήκον τῶν ἐκλεκτῶν.

Ἡ ἀνωτερότης, ἰδιαίτερα ἡ ἠθική, δίδει ἴσως δικαίωμα ἀλλ' ἀσφαλῶς δημιουργεῖ ἓνα καθήκον, τὸ τοῦ βοηθεῖν τοὺς ἄλλους νὰ ἀνυψωθοῦν. Ὡς τοὺς συμπαράσύρωμεν λοιπὸν εἰς τὴν πρόοδον, ἃς ἐφεύρωμεν τρόπους ἐπιτρέποντας εἰς τούτους νὰ ἐπωφεληθοῦν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν

των, ἐφ' ὅσον θὰ ὑποστηρίζωνται ὑπὸ καλῶν συναδέλφων καὶ θὰ ἐπικουρῶνται ὑπὸ καταλλήλων ἐργαλείων καὶ ὀργανώσεως. Οὕτω, τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλοβοηθείας θ' ἀπλώνεται ταχέως ἐπὶ τοῦ συνόλου. Περισσότερον ἀπὸ τοῦ νὰ διακριθῇ ὡς ἄτομον, ἕκαστον θὰ φροντίσῃ ν' ἀποκτήσῃ ἓνα εὐνοϊκὸν περιβάλλον καὶ μίαν συμβολὴν εἰς τὴν γενικὴν ἐπιτυχίαν. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ καταστήθῃ δυνατόν, ὥστε καὶ οἱ πλέον ἀδύνατοι καὶ οἱ ὀλιγώτερον σπουδαῖοι νὰ ὑπερψανεύωνται διὰ τὰς συλλογικὰς ἐπιτεύξεις. Αὐτὸ τὸ ὅποιον δὲν ἡδυνήθη νὰ κάμῃ ἡ ἀτομικὴ φιλοτιμία, θὰ τὸ κατορθώσῃ ἡ συλλογικὴ τοιαύτη καὶ σχεδὸν χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν· οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θὰ δώσουν περισσότερα ἀπὸ τὸν ἑαυτῶν των, καὶ θὰ προσπαθήσουν νὰ τελειοποιηθοῦν. Διὰ νὰ φθάσουν εἰς αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὅποιον εἶναι, τελικῶς, ἡ σωτηρία τῶν ἀτόμων διὰ τῆς συλλογικότητος, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀποβλέπωμεν πάντοτε εἰς τὸ σύνολον, ἀποφεύγοντες τὴν σύστασιν κεχωρισμένων κατηγοριῶν.

Ρόλος τῆς ἱεραρχίας τῶν ἀμοιβῶν.

Ἡ συλλογικὴ θεώρησις τοῦ πράγματος δὲν σημαίνει κατάργησιν τῆς ἱεραρχίας καὶ τῶν προσόντων. Τὸ νὰ δοθῇ ἓνας τόνος εἰς τὴν συλλογικὴν ζωὴν, δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ὀδηγηθῶμεν εἰς τὴν παραμέλησιν τῆς ἀτομικῆς ζωῆς. Ἡ συμμετοχὴ εἰς ἓνα συλλογικὸν κέρδος δὲν πρέπει νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸ ἄτοπον, νὰ λησμονηθῇ ἡ διαφορετικὴ συνεισφορὰ ἐνὸς ἐκάστου εἰς τὸ γενικὸν ἀποτέλεσμα.

Μορφαὶ ἀντιμισθίας.

Διακρίνομεν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει τέσσαρας μορφὰς ἀντιμισθίας :

- 1) Βασικὸν μισθὸν καὶ ὑπερωρίας.
- 2) Ἀμοιβὴν ἀποδόσεως, τῆς ὁποίας τὸ ὕψος ποικίλλει ἀναλόγως τῆς πορείας τῆς ἀποδόσεως.
- 3) Ἐπίδομα διακρίσεως ἢ ἐνθάρρυνσιν λόγῳ διακρίσεως (ἐπίδομα λόγῳ ἐξαιρετικῶν προσόντων, ἐπίδομα εὐθύνης κλπ.).

Ἡ τετάρτη μορφή τῆς ἀντιμισθίας εἶναι τὸ λεγόμενον ὑπερτίμημα ἀποδόσεως (τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἐμψύχου καὶ ἀψύχου ὕλικου τῆς ἐπιχειρήσεως) ὅπερ εἶναι συμπληρωματικὴ ἀμοιβὴ ἐν συνοδείᾳ μὲ τὸ γενικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἡ ἀμοιβὴ αὕτη ἐφαρμόζεται ἐφ' ὅλων τῶν κατηγοριῶν τοῦ προσωπικοῦ. Συνάγεται λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ὅτι τὸ ὑπερτίμημα ἀποδόσεως εἶναι μία νέα μορφή ἀντιμισθίας.

Ἐξ αὐτῶν τῶν θεμελιωδῶν χαρακτήρων τῆς ἀποδόσεως ἀνέκυψαν νόμοι, κανόνες, τοὺς ὁποίους οἱ συγγραφεῖς κατέγραψαν, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ σπουδαιότεροι εἶναι 1, 2 καὶ οὗς παραλείπω ἑλλείψει χρόνου, οἱ ἐνδιαφερόμενοι δύνανται νὰ λάβουν γνῶσιν ἅνω τὸ ἅνω ἔργον.

Ἡ ἀρχὴ ὑπερτιμήματος ἀποδόσεως.

Ἐφ' ὅσον ἓνας ἄνθρωπος παρέχει τὴν συνεισφορὰν τοῦ εἰς ἓνα ἔργον ὅσον-δήποτε ἀσήμαντος καὶ ἂν εἶναι αὕτη ἢ ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε παρὰ «ἐργασία»

ἄνευ οὐδενὸς ταλέντου ἐπάγεται ὅτι ἡ παροχὴ τῆς ὑπῆρξε ἀναγκαία. Συνεπῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος πρέπει νὰ συμμεθέξῃ καὶ εἰς τὸ συλλογικὸν ἀποτέλεσμα, ὑπερ δὲν δύναται νὰ διεκδικηθῇ, ἀτομικῶς, ὑπ' οὐδενὸς—ἄνευ ἀφαιρέσεως τοῦ δικαιώματος κυριότητος. Ἐκεῖ ὅθεν ἔπου ὑπάρχει μία συλλογικὴ βελτίωσις δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν μίαν ὑπεραξίαν, ἀποτελοῦσαν συλλογικὸν ἀποτέλεσμα, διὰ τὸ ὁποῖον ἕνας ἕκαστος ὀφείλει νὰ ἐνδιαφέρεται. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τοῦ ὑπερτιμήματος ἀποδόσεως κατὰ τελευταίαν ἀνάλυσιν. Μόνον διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς, ἡ ὁποία καθίσταται ἀτομικὴ ἢ συλλογικὴ φύσις τῆς παραγωγῆς γίνεται ἀπτή καὶ ταυτοχρόνως ἐνσωματοῦται τὸ προσωπικὸν εἰς τὴν ζωὴν αὐτῆς τῆς συλλογικότητος, τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖ ἡ ἐπιχειρήσις.

Τελευταίως πολὺς λόγος γίνεται διὰ τὸν τρίτον πολιτισμὸν τῶν Ἑλληνο-χριστιανικῶν καὶ τὸ κοινωνικὸν περιεχόμενον αὐτοῦ, συνεπῶς δὲν εἶναι ἀνάγκη μεταφύτευσεως ξένων θεσμῶν τῶν ὁποίων ἡ εὐδοκίμησις ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ τὰς νέας καιρικὰς περιστάσεις. Ἄν ὅμως ἡ μεταφύτευσις εἶναι δύσκολος καὶ πολλὰκις ἀδύνατος ἡ μετ' ἄγχισις πνεύματος ἀπεδείχθη πολὺ εὐκολωτέρα. Ἐφορμίζεται δὲ καὶ ἐδῶ τὸ ἀθάνατον ρῆμα τοῦ Χριστοῦ «τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ». Ἀκριβῶς δ' εἰς τὴν μήνην, εἰς τὸ διαφυγῆς καὶ τὸ ἀκμαιότατον κοινωνικὸν πνεῦμα αὐτοῦ ἀποσχωρεῖ ἡ σημερινὴ ὁμιλία.

Ἐνθυμεῖσθε τί μᾶς ἔλεγεν ὁ Τύννην : «ὁ χωρισμὸς τοῦ ἐργάτου ἀπὸ τὸ προῖον τῆς ἐργασίας, τοῦ καμάτου του, ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ». Τὴν ἐξουδετέρωσε δὲ διότι τὸ ἐπεθύμει καὶ τὸ ἔκαμε σκοπὸν τῆς ζωῆς του.

Οἱ συγγραφεῖς τῆς σήμερον μᾶς λέγουν : πῶς σκοπὸς τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι νὰ παράγῃ ἓνα ἐμπόρευμα καὶ νὰ τὸ ἀνταλλάξῃ, νὰ προκαλέσῃ παραγωγὴν συμπληρωματικοῦ πλούτου χρησίμου καὶ εὐεργετικοῦ.

Αὐτὸ τὸ νέον στοιχεῖον κατ' εὐτυχίᾳ σύμπτωσιν εἶναι τὸ ἰδιάζον γνῶρισμα τῆς φυλῆς μας, πλεῖστοι δὲ ἱεροφάνται αὐτῆς τῆς ἰδεολογίας, ἀλλὰ καὶ θαυμασταὶ καὶ μιμηταὶ τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος, διέθεσαν καὶ διαθέτουν τοὺς καρποὺς τῶν κόπων των δι' ἀγαθοεργοὺς σκοποὺς, μεταξύ μας δὲ ἀπόψε φιλοξενούμεν υἱὸν ἐκλιπόντος εὐεργέτου ροταριανοῦ, εἰς τὸ Ἰδρυμα δὲ ὅπου προΐσταμαι ἕτερος εὐεργέτης οἰκοδομεῖ διὰ τῆς ὀλιγαρκείας καὶ φιλαδελφίας του Οἴκον Ἀδελφῶν πρὸς θεραπείαν τῶν συνανθρώπων του.

Ὁ Ὁ Ἀγγ. Μεταξᾶς.

Πλεῖστους ἄλλους θὰ ἡδυνάμην ν' ἀναφέρω.

Ὅταν λοιπὸν μεταξύ μας ἔχωμεν βιομηχάνους καὶ ἐμπόρους καὶ ἐν γένει εὐπόρους μὲ τέτοιαν φιλαλληλίαν, δὲν μπορεῖ παρὰ ἡ φροντίς καὶ προαγωγὴ τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐργαζομένων ν' ἀνέλθῃ, ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον δὲ τῆς ἀκμῆς μέχρι τοῦ ὁποίου θὰ προωθηθῇ, θὰ κριθῇ καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ μας.